

ЕУТАНАЗИЈА – ПРАВНИ АСПЕКТ

Мирјана В. Живковић

Градска управа града Београда, Секретаријат за привреду

Зоран С. Павловић

Покрајински заштитник грађана – Омбудсман, Нови Сад

Неминовно је легализовати еутаназију, јер је људски век продужен и све је већи проценат старих људи, али то не значи да су они непотребни и да их треба елиминисати, већ да сам чин еутаназије мора бити стриктно законски и медицински регулисан. Из тог разлога циљ овог рада је да се прикажу тренутна законска решења по питању еутаназије у Свету и код нас, као и да се путем анкете спроведене међу правницима покаже став и мишљење правника везано за еутаназију и на основу тога дају одговарајући предлози.

На основу 130 исправно попуњена упитника од стране правника запослених у правосудним органима Београда добијени су резултати који показују да већина правника сматра да је еутаназија израз слободне воље сваког појединца, да је пре легализације еутаназије потребна јавна расправа, да је потребно легализовати еутаназију уз стриктна законска ограничења која би спречила злоупотребе и да коначна одлука о извршењу еутаназије не сме бити препуштена само једном човеку – лекару.

На основу добијених резултата мишљења смо да осим легализације еутаназије и извештаја након извршења еутаназије, у циљу спречавања евентуалних злоупотреба и ненамерних грешака, неопходно је пре извршења еутаназије да ординирајући лекар поднесе захтев, са тачно одређеним описима, извештајима и изјавама, етичком комитету и заштитнику права пацијената установе у којој се извршава еутаназија. Тек по добијању сагласности приступа се извршењу чина еутаназије, након које се поново подноси детаљан извештај. На овај начин врши се провера оправданости извршења еутаназије, као и контрола спроведеног поступка еутаназије.

Кључне речи: еутаназија, законска регулатива еутаназије, мере спречавања злоупотребе еутаназије

Увод

Право на смрт је неминовно и неумитно људско право, као и свих живих створења на планети Земљи. Свако биће које је рођено, после одређеног времена и умире. Право на смрт нико не може да оспори, те се не може ни сврстати у

основна људска права. Данашњи човек у жељи да све држи под контролом, жели да му се омогући да сам одлучи када жели да оконча живот, када по његовим потрошачким критеријумима тај живот више није достојан лепог, младог и успешног човека, јер је постао своја супротност, стар, ружан и безкористан. Као да се жели да се точак историје окрене уназад и да се сви они који из било ког разлога: старости, болести, неспособности физичке или менталне не могу да допринесу просперитету заједнице, треба да буду убијени.

Реч „еутаназија“ води порекло од грчког префикса „еу“, са значењем „добро“ и речи „тханатос“ са значењем „смрт“, те би дослован превод био „добра смрт“. Изворно реч „еутаназија“ је подразумевала процес умирања, који је лак, спокојан, без бола и патње. Иако је примена еутаназије почела много раније, реч „еутаназија“ је настала у 17. веку, када је Френсис Бекон употребио у медицинском контексту, да опише лаку, срећну смрт, а где је дужност лекара да ублажи телесне патње болесника и пружи им мирну и спокојну смрт [1].

Под утицајем британског историчара Лекија (Lecky W.E.X.), реч еутаназија је добила другачију конотацију, јер је овај термин користио за означавање чина лишења живота безнадежно болесне особе из разлога милосрдности [2]. Тако се и данас овим појмом означава лишење живота неизлечивог болесника на његов сопствени захтев [3,4]. Суштински еутаназија је озакоњено убиство као што је и смртна казна, с тим што се ова два појма разликују, али не и институционално.

Циљ овог рада је да се прикажу тренутна законска решења по питању еутаназије у Свету и код нас, као и да се путем анкете спроведене међу правницима покаже став и мишљење правника везано за еутаназију.

Еутаназија и закони

Прве назнаке савремених закона који регулишу еутаназију називају се 1936. године у Уједињеном Краљевству, када је краљу Џорџу Петом, који је боловао од кардио-пулмоналних проблема, по одлуци његовог лекара, лорда Досона, убризгана смртоносна доза морфијума и кокаина, како би се убрзала смрт [5]. Овај догађај је од јавности скриван више од педесет година, али временски се поклапа са предлогом закона о легализацији еутаназије у Горњем дому Британског парламента.

Еутаназија је свој процват доживела у нацистичкој Немачкој. Нацистичка политика, која је злоупотребила идеју еутаназије и помоћи умирућим особама, у циљу стварања чисте и племените аријевске расе, створила је застрашујућу слику о еутаназији, па је у наредном периоду, по завршетку II светског рата, највећи број људи имао аверзију према тој идеји.

Временом, расправе о еутаназији почињу да добијају у масовности и постају актуелније. Прво у расправама правника, филозофа, лекара и др. да би временом ово питање постало и предмет општенородне расправе. Настају и први законски предлози који потичу од појединих асоцијација, група грађана и професионалних организација са захтевом да се еутаназија легализује. Посебну упорност показују разна друштва која се залажу за лагану смрт и хумано умирање, којих је највише на Западу, у САД и Аустралији. Први закон о праву на „природну смрт“ доносе САД

1976. године, којим се омогућава да тешки, стари и изнемогли пацијенти имају право да одбију даље предузимање терапијских мера са циљем одржавања живота.

Прилично негативна становишта према еутаназији крунисана су Декларацијом Светске медицинске асоцијације, усвојене у Мадриду 1987. године у којој се изричито наводи да је „еутаназија, тј. вољно прекидање болесниковог живота, било на његов захтев или на захтев његових блиских сродника, неетични чин“ [6].

Данас преовлађују законска решења која праве оштру разлику између с једне стране, пасивне еутаназије и активне индиректне еутаназије, а с друге стране лекареве помоћи код самоубиства и активне директне и добровољне еутаназије. У начелу и кривично и грађанско право признају право на пасивну еутаназију, те не захтевају од пацијента да се, противно својој вољи, подвргне медицинским третманима који имају за циљ вештачко продужавање живота. Заправо и кривично и грађанско право признају право на активну индиректну еутаназију, заправо, допуштају да пацијент прима лекове за ослобађање од бола у завршној фази неизлечиве или смртоносне болести, чак и ако се тиме убрзава окончање живота.

При правном третирању помоћи у самоубиству уочавају се два супротстављена става, која заузимају правни системи појединих држава. По једном ставу, помоћ у самоубиству које је оправдано само по себи не подлеже санкцијама у законодавству Шведске, Немачке, Шкотске, Швајцарске, Француске и Тексаса (САД), али под условом да се тим поступком не нарушавају права било које треће особе [7]. По другом ставу, помоћ у самоубиству представља и данас кривично дело, иако самоубиство само по себи то није, и који је заступљен у законодавству највећег броја држава, са изузетком Орегона (САД).

Закони о потпомогнутом самоубиству разликују се од државе до државе. У неким су јасни, у неким нејасни, а у многим државама и не постоје. Нејасно дефинисано у кривичном закону помагање у извршењу самоубиства, не значи да то дело не подлеже кривичној одговорности. У већини држава потпомогнуто самоубиство, јесте кривично дело које се изједначава са убиством или убиством из нехата. Због великих могућности злоупотребе, и врло различитих медицинских и правних услова, гаранције да се обезбеди правилно спровођење процеса подразумевају вођење документације, као и лекарских налаза, а у њих спадају директна и индиректна документација. Директна документација је она где се бележи који лекови и у којим дозама су давани пацијенту, као и из којих разлога. Индиректна документација је она где се бележи које дозе и који лекови су дати пацијенту и шта није урађено у датом тренутку у току боравка пацијента у болници. Осим тога, подстиче се пацијент да своју жељу за живота (codicil) да у форми унапред датих инструкција (advance directives), што се користи као дефинитивни доказ да је пацијент дао пристанак, те се тиме помагач у самоубиству и самоубица штите од било какве злоупотребе и кривичне одговорности.

Различити начини извршења, самоубиства уз помоћ лекара особа на самрти и/или потпомогнутог самоубиства смртно оболелог пацијента који је свестан, дозвољени су у неколико држава. Свака је успоставила сопствена правила, процедуре и смернице и све, осим Швајцарске, забрањују странцима да у њиховој земљи изврше еутаназију. То су: Швајцарска (од 1941.), Орегон (од 1994.), Колумбија (од 1997.), Албанија (од 1999.), Холандија (од 2002.), Белгија (од 2002.), Вашингтон (од 2008.), Луксембург (од 2008.), Монтана (од 2009.) и Немачка (од 2010.).

Када је у питању активна директна и добровољна еутаназија или „убиство из милосрђа“, правни системи држава заузимају три различита става. По једном ставу, активна еутаназија се квалификује као убиство првог степена, тај став је заступљен у законодавству Републике Србије [8], Велике Британије, Француске [9] и САД [10]. На основу другог става, еутаназија се квалификује као привилеговано убиство и у изрицању казне извршиоцу узима се у обзир и/или мотив извршиоца и/или захтев жртве. Овај став је заступљен у кривичним законима Немачке, Швајцарске, Аустрије, Словеније, Црне Горе, Грчке, Данске, Пољске, Италије, Норвешке, Канаде, Индије и Уругваја [7]. А по трећем ставу, активна еутаназија је у медицинском контексту легитиман поступак. Тај став је заступљен у јапанском, колумбијском, кинеском, белгијском, холандском и луксембуршком праву.

Кривични закон Републике Србије [8], у Посебном делу и XIII глави, чланом 117 и чланом 119 дефинише казнене мере у случају лишавања живота из самилости, као и навођење на самоубиство и помагање у самоубиству. Казне се крећу од шест месеци до десет година затвора у зависности од квалификације дела.

Радним текстом припремљеним за јавну расправу, са алтернативним предлозима, Грађанског законика Републике Србије, чланом 92. установљава се Право на достојанствену смрт (еутаназију) и гласи: „Право на еутаназију, као право физичког лица на сагласни, добровољни и достојанствени прекид живота, може се изузетно остварити, ако се испуне прописани хумани, психо-социјални и медицински услови. Услови и поступак за остваривање права на еутаназију прописују се посебним законом.

Домаће законодавство, до недавно није правило разлику између обичног убиства и убиства из милосрђа. Све гласнији захтеви за легализацијом еутаназије, као и прихватање права пацијената за одбијање медицинског третмана и терапије довели су до промене у ставу српског законодавца, те је прописано кривично дело лишење живота из самилости, које повлачи казну од 6 месеци до пет година. Ако и када се усвоји нови Грађански законик Републике Србије, којим је предвиђена могућност легализације еутаназије, биће неопходно изменити и Кривични законик.

Привилеговањем убиства из милосрђа и предвиђеним новим Грађанским законом учињен је велики помак у односу на ранија законодавства, али треба напоменути да је привилеговање убиства из милосрђа познавао и Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године. Тим закоником, од скоро пре сто година привилеговано је лишење живота „на изричит и озбиљан захтев или молбу жртве“, а предвиђена казна била је казна затвора у трајању до пет година, а у случају да је лишење живота учињено „услед сажаљења према бедном стању жртве“, предвиђена казна била је три године затвора [11]. Што показује да је законик Краљевине Југославије, из периода између два светска рата, био либералнији, како за време у коме је примењиван, тако и у односу на наше донедавно законодавно решење.

Пасивна еутаназија је *de facto* легализована, не под тим називом, али признајући право пацијента на одбијање сваке врсте медицинског третмана, па и оног којим се спасава или одржава живот. Право на одбијање третмана свој основ има у праву на самоодређење.

Анализирајући члан 62. Кодекса професионалне етике лекарске коморе Србије [12], под називом „забрана еутаназије“, јасно је да се у ствари стриктно не забрањује еутаназију, јер се користе изрази „одбацује“ и „осуђује“ („лекар одбацује

и осуђује еутаназију и сматра је лажним хуманизмом“). Осим тога чланом 61., који прописује да је дужност лекара да предузме све мере како би неизлечивом болеснику ублажио болове и психичку патњу и обезбедио достојанствену смрт. Овакво одређење може се протумачити као чин еутаназије, уколико би се терминалном болеснику убризгали лекови који ублажавају бол, али истовремено, убрзавају неминовну смрт.

Резултати истраживања

Истраживања приказана у овом раду су део опсежне студије испитивања мишљења грађана Србије и правника по питању права на живот и права на смрт [13]. Истраживања су спроведена у периоду од две недеље, од 01. до 15. јула 2015. године. Упитник је био анониман, што претпостављамо да је давало могућност да испитаници буду искренији при давању одговора. У овом истраживању је учествовало 132 испитаника (правника запослених у правосудним органима града Београда), али за обраду је било валидно 130 упитника, јер су два била неважећа. Испитаници су били оба пола, добијени случајним избором, заправо у зависности ко је у периоду спровођења анкете био на послу, а истовремено вољан да учествује у истраживањима. Испитаници су уписивали опште податке (пол и годишну рођења), да би се каснијом статистичком обрадом утврдило да ли постоје разлике у зависности од пола и старости. Старост испитаника била је између 28 и 65 година и на основу ње су подељени у две старосне категорије, прва – до 40 година (средња вредност 34.2 ± 5.6) и друга – преко 40 година (средња вредност 54.7 ± 12.5). Оваква старосна подела је извршена, јер сматрамо да се животна и професионална зрелост постиже после 40. године живота. Испитаницима су изнете следеће тврдње:

- атрам да је еутаназија израз слободне воље сваког појединца;
- Еутаназија се неодговарајуће квалификује у нашем Кривичном закону;
- Еутаназију у закону треба квалификовати као самоубиство;
- У нашем друштву и здравственим установама не ретко се примењује пасивни облик еутаназије (без писаног захтева) без санкционисања починиоца;
- Сматрам да је потребна јавна расправа пре легализације еутаназије;
- Сматрам да је потребно легализовати еутаназију уз стриктна законска ограничења која би спречила злоупотребе;
- Коначна одлука о извршењу еутаназије не сме бити препуштена само једном човеку – лекару.

За сваку изнету тврдњу била су понуђена три одговора од којих се један заокруживао. Могући одговори су били:

- У потпуности се слажем;
- Подједнако се слажем и не слажем;
- Уопште се не слажем.

Сви добијени подаци из упитника припремљени су за статистичку анализу уношењем у рачунарску базу података (Ексел софтверски пакет).

Добијени резултати су приказани су у табели 1.

Табела 1 – Резултати упитника

Питање	Слажем се	Слажем се и не слажем се	Не слажем се
Сматрам да је еутаназија израз слободне воље сваког појединца.	76 58.4%	40 30.7%	14 10.9%
Еутаназија се неодговарајуће квалификује у нашем Кривичном закону.	46 35.4%	60 46.1%	26 18.5%
Еутаназију у закону треба квалификовати као самоубиство.	26 18.5%	30 24.6%	74 56.9%
У нашем друштву и здравственим установама не ретко се примењује пасивни облик еутаназије (без писаног захтева) без санкционисања починиоца.	26 18.5%	70 53.8%	014 27.7%
Сматрам да је потребна јавна расправа пре легализације еутаназије.	106 81.5%	20 15.4%	4 3.1%
Сматрам да је потребно легализовати еутаназију уз стриктна законска ограничења која би спречила злоупотребе.	96 73.8%	28 21.5%	6 4.7%
Коначна одлука о извршењу еутаназије не сме бити препуштена само једном човеку – лекару.	120 92.3%	10 7.7%	/ /

Испитаници оба пола и обе старосне категорије у великој већини су сагласни са тврдњом „сматрам да је еутаназија израз слободне воље сваког појединца“, јер је претежан одговор био „у потпуности се слажем“, с тим што је нешто већи проценат особа мушког пола изразио и слагање и неслагање са датом тврдњом. На тврдњу „еутаназија се неодговарајуће квалификује у нашем Кривичном закону“ испитаници оба пола и обе старосне категорије углавном су се изјаснили да се слажу и не слажу, осим особа мушког пола које су изразиле слагање са датом тврдњом. Са тврдњом „еутаназију у закону треба квалификовати као самоубиство“ испитаници оба пола и обе старосне категорије се у потпуности не слажу. Тврдња „у нашем друштву и здравственим установама не ретко се примењује пасивни облик еутаназије (без писаног захтева) без санкционисања починиоца“ је код правника изазвала недоумицу. Наиме, велика већина испитаника се слаже и не слаже са датом тврдњом, њих 53.8%, с тим што је већи проценат оних који се не слажу са тврдњом (27.7%) од оних који се слажу са датом тврдњом (18.5%). Убедљива већина испитаника (81.5%) се у потпуности слаже са тврдњом „сматрам да је потребна јавна рас-

права пре легализације еутаназије“, како испитаници из укупног узорка, тако и испитаници мушког и женског пола, као и обе старосне категорије испитаника. Испитаници су у великој већини такође сагласни (73.8%) са тврдњом „сматрам да је потребно легализовати еутаназију уз стриктна законска ограничења која би спречила злоупотребе“, с тим што је нешто већи број испитаника мушког пола и млађих од 40 година који се и слажу и не слажу са датом тврдњом. Највећу сагласност (92.3%) испитаници су исказали са тврдњом „коначна одлука о извршењу еутаназије не сме бити препуштена само једном човеку – лекару“.

Дискусија

Наши резултати показују да већина правника сматра да је еутаназија израз слободне воље сваког појединца, да је пре легализације еутаназије потребна јавна расправа, да је потребно легализовати еутаназију уз стриктна законска ограничења која би спречила злоупотребе и да коначна одлука о извршењу еутаназије не сме бити препуштена само једном човеку – лекару.

Добијене резултате тешко је поредити са налазима истраживања других аутора, јер у нама доступној литератури нисмо наишли на истраживања слична нашим. Обично је испитивано мишљење лекара, оболелих од тешких неизлечивих болести и обичних грађана [14]. Међу правницима овакве или сличне анкете нису спровођене, нити је консултовано њихово мишљење, они су били укључивани тек када дође до судског процеса, на пример због прекорачења надлежности лекара [15,16].

Наши резултати су у сагласности са искуством земаља у којима је већ дужи низ година еутаназија легализована. Процес легализације еутаназије у европским земљама у којима је легализована трајао је по више десетина година, уз стриктно прописивање услова под којима је могуће њено извршење [17]. И поред тога, показано је да се и у тим земљама крше прописани услови извршења еутаназије [18,19].

Тренутно важеће српско законодавство еутаназију дефинише као „убиство из милосрђа“, које изискује одговарајуће казнене мере. Тек преднацртом Грађанског законика предвиђа се легализација те еутаназије. Како је предлог на јавној расправи до јула 2016. године, још увек су непознати исходи расправе, нити је закон донет.

Мишљења смо да је право на смрт негација права на живот, али то право је такође неприкосновено, јер живот није само мучење, неспособност и вегетирање, те право на достојанствену смрт треба омогућити сваком човеку у циљу прекраћивања туробног и недостојног живљења живота. Не треба занемарити чињеницу да смо као народ све старији, те поред стимулисања наталитета и увођења бенефиција због рађања, као и отварања све већег броја дечјих вртића, исто је тако потребно особама које су на крају живота омогућити достојанствено умирање. Ни у ком случају достојанствени завршетак живота неће бити омогућен само легализацијом еутаназије. Осим стриктно правно и медицински регулисане еутаназије, оно чему, као држава и друштво треба да тежимо је отварање већег броја хосписа у којима ће тешко оболеле и старе особе наћи мир, пажњу, саосећање и комплетну палијативну негу.

Закључак и предлог

Несумњиво је да је на основу мишљења правника потребно легализовати еутаназију. Али доношење одлуке о еутаназији умирућег пацијента захтева време, јер то није поступак који се предузима у тренутку, јер је и сам процес умирања пацијента постепен. Код пацијената који умиру природним путем лекар пише извештај о смртном исходу, којим објашњава шта је све предузето да до смртног исхода не дође.

У случају еутаназије сматрамо да осим извештаја након извршења еутаназије, да би се предупредиле евентуалне злоупотребе и да би се исправиле грешке, као и оно што се замера законима Холандије и Белгије везано за еутаназију, неопходно је пре извршења еутаназије поднети захтев етичком комитету и заштитнику права пацијената (правник) установе у којој се извршава еутаназија. Тај захтев попуњава ординирајући лекар и садржи:

– Опис планираног поступка скраћења пацијентовог живота, укључујући и лекове и њихове дозе, ако су планирани.

– Опис менталне способности пацијента да учествује у доношењу одлуке о окончању свог живота, у случају да постоји сумња у менталну способност пацијента, неопходна је писана изјава независног лекара (психијатра).

– Извештај о току разговора са пацијентом, потврђен од стране сведока, чији писмени исказ је саставни део овог захтева.

– Захтев пацијента за медицинским поступком који прекраћује његов живот или сагласност са њим, у писаној форми са потписом.

– Писана изјава независног лекара који је био консултован поводом предложеног поступка еутаназије.

– Писана изјава медицинског особља, најнепосредније укљученог у старање о пацијенту, која се тиче пацијентовог здравственог стања и захтева.

– Писана изјава блиског члана породице и/или других особа у непосредном окружењу пацијента, која се тиче пацијентовог здравственог стања и захтева, као и поступка по коме је донета одлука о окончању пацијентовог живота.

Етички комитет и заштитник права пацијената установе је у обавези да у року од 24 часа по приспелом захтеву лекара донесе одлуку о сагласности или одбијању чина еутаназије.

Тек по добијеној сагласности од етичког комитета лекар може да приступи извршењу чина еутаназије.

По извршеној еутаназији лекар подноси извештај који обавезно садржи:

– Потпуни опис поступка еутаназије, укључујући лекове (уколико су примењени), њихову дозу и начин давања, са тачним временом употребе.

– Одлуку етичког комитета и заштитника права пацијената о датој сагласности о извршењу еутаназије.

– Комплетну документацију која је предата етичком комитету и заштитнику права пацијената за добијање сагласности о извршењу еутаназије.

– Писане изјаве особа које су биле присутне у време када је извршена еутаназија.

На овај начин врши се провера оправданости извршења еутаназије, као и контрола спроведеног поступка еутаназије. Сам извештај по извршењу еутаназије је

постфактум поступак, који не може да буде заустављен или исправљен, већ само потврђује да је поступак спроведен по пропису или даје основ за кривично гоњење лекара.

Пропуст од стране лекара да поднесе захтев и добије сагласност од етичког комитета, као и неподношење прописног извештаја о поступку извршења еутаназије представљало би кривично дело, које повлачи одређене санкције.

Литература

- [1] Богданић М., Ракић Ј. (2014.), Еутаназија, Правне теме 2, (3), стр. 221.
- [2] Essex K. (2000.), Euthanasia, The Master s Seminary Journal, 11/2, pp. 193-201.
- [3] Коларић Д. (2006.), Лишење живота из самилости, Правни живот, бр. 9, стр. 127-145.
- [4] Коларић Д. (2007.), Активна и пасивна еутаназија и право на живот, Правни живот, бр. 9, стр. 127-143.
- [5] Lelyveld J. (1986.), tajna je otkrivena: lekar je ubrzao smrt Džordža Petog, New York Times, 28. novembar 1986. godine.
- [6] Симовић Д., Аврамовић Д., Зекавица Р. (2013.), Људска права, Криминалистичко-Полицијска Академија, Београд.
- [7] Клајн-Татић В. (2005.), Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту, Анали, година LIII, бр. 1, стр. 79-92.
- [8] Кривични законик Републике Србије (2006.), Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 1004/2013 и 108/2014.
- [9] Јелачић О., Толић Б. (1976.), Еутаназија/деонтолошки и правни проблеми, Наша законитост, бр. 2, стр. 48-49.
- [10] American Law Institute (1985), Model Penal Code.
- [11] Клајн-Татић В. (2002.), Лекарева помоћ неизлечиво болесном пацијенту – етички и правни проблеми, Институт друштвених наука, Београд, стр. 4.
- [12] Кодекс Професионалне Етике Лекарске Коморе Србије (2007.), Сл. гласник РС бр. 121/2007.
- [13] Живковић М., (2016.), Право на живот и право на смрт – докторска дисертација, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна Академија у Новом Саду.
- [14] Павловић З, Живковић М., (2015.), Легализација еутаназије и право на достојанствену смрт, Култура Полиса, год. XII, бр. 28, 227-237.
- [15] Јашовић Гашић М., Лечић Тошевски Д. (2010.), Психијатрија – Уџбеник за студенте медицине, Медицински факултет Универзитета у Београду, Београд.
- [16] Shah A., Mushtaq A., (2014), The right to live or die? A perspective on voluntary euthanasia, Pak J Med Sci, 30 (5), 1159-1160. dostupno na: <http://dx.doi.org/10.12669/pjms.305.5777>.
- [17] Pereira J. (2012.) Legalizing euthanasia or assisted suicide: the illusion of safeguards and controls, Curr Oncol. 19(3): 227-334.
- [18] Keown J. (2002.) The First Survey: The Incidence of Euthanasia, In: Keown J. Euthanasia, Ethics and Public Policy, Cambridge: Cambridge University Press.
- [19] The Sanctity of Life, Euthanasia, <http://www.christian.org.uk>, 20.11.2014.